Med Mozart og Wagner i forsamlingshuset

Af Ebbe Keld Pedersen

I sommer indstillede Det særlige Bygningssyn Gørding Sogns Forsamlingshus til fredning. Fredningsforslaget var indsendt af Esbjerg Museum.

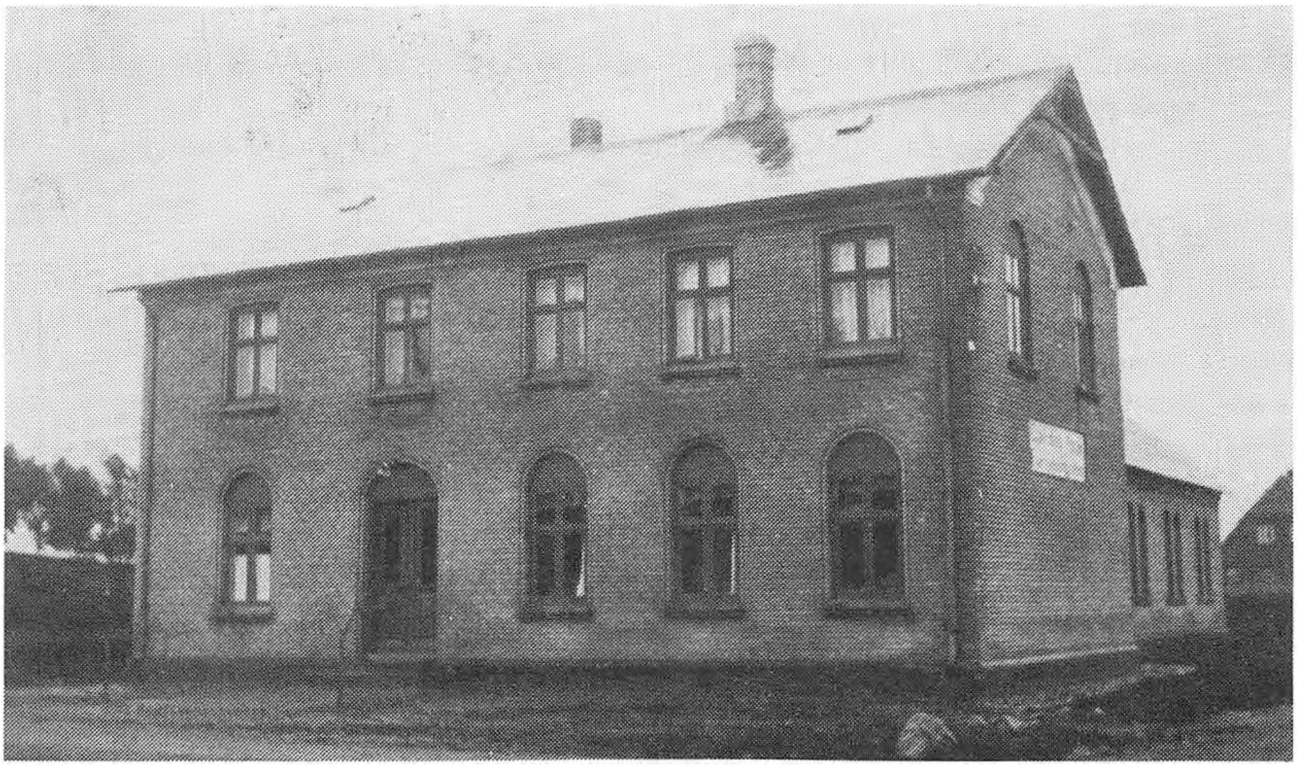
Lokalhistorisk Forening for Bramming Kommune bad Fredningsstyrelsen kommentere denne fredning samt fortælle lidt om bygningsfredningens praksis.

Imidlertid er Fredningsstyrelsen ved årsskifte blevet nedlagt og bygningsfredningskontorerne flyttet sammen med Planstyrelsen. Fremover er det miljøministeriets Planstyrelse, der varetager bygningsfredningsinteresserne.

Bygningsfredningsloven

Siden 1918 har vi i Danmark haft en lovgivning om bygningsfredning. Den har stort set været uændret i sit sigte frem til i dag. Kernen i bygningsfredningsloven har været at sikre landets bedste huse mod at blive nedrevet eller at lide overlast.

Vi har i øjeblikket ca. 3.200 ejendomme med fredede bygninger. De fredede bygnin-

Gørding Sogns Forsamlingshus fotograferet i 1912 tre år efter oprettelsen. (Gørding Sognearkiv).

gers antal anslås til ca. 8.000. I Bramming Kommune er der på listen *Fredede bygninger 1983* opført de tre herregårde Bramming Hovedgård, Endrupholm og Kjærgård. De to første har hovedbygninger fra slutningen af 1700-årene, medens Kjærgårds hovedbygning dateres til 1695.

Hvad siger bygningsfredningsloven? Pladsen tillader kun en kortfattet gennemgang. I pjecen *Vejledning om bygningsfredning* gives en mere udførlig fremstilling.

Hvad kan fredes?

Bygninger af væsentlig arkitektonisk og kulturhistorisk værdi, der er mere end 100 år gamle, kan fredes.

Det er således ikke udelukkende arkitektonisk værdifulde huse, der kan fredes, men også mere beskedne bygninger, der fortæller om levevis, arbejds- og produktionsvilkår gennem tiderne. Desuden kan yngre bygninger fredes, uanset deres alder, hvis de er af særlig fremragende værdi, eller hvis der er andre særlige grunde til at sikre dem for eftertiden.

Det er også muligt at udstrække en bygningsfredning til at omfatte en bygnings nærmeste omgivelser, hvor de er en del af den beskyttelsesværdige helhed.

Hvordan fredes en bygning?

Enhver kan foreslå, at en bygning fredes. Alle fredningsforslag forelægges Det særlige Bygningssyn. Bygningssynet er et sagkyndigt organ, hvor medlemmerne er beskikket af miljøministeren. En fredning kan kun gennemføres, såfremt Bygningssynet anbefaler fredning. Afslår Bygningssynet, falder forslaget bort.

Når Bygningssynet har indstillet en bygning til fredning, starter Planstyrelsen en høring af ejer, bruger og myndigheder over forslaget. På baggrund af Bygningssynets indstilling og eventuelle indsigelser beslutter Planstyrelsen på ministerens vegne, om fredningen skal gennemføres.

Planstyrelsens afgørelse kan i sidste ende indbringes for miljøministeren.

Hvad indebærer en fredning for ejeren?

Loven siger, at den fredede bygning skal holdes i forsvarlig stand, herunder tæt på tag og fag. Det betyder, at tag, ydervægge, udvendige døre og vinduer skal være i orden, så de kan modstå det danske vejr.

Den forpligtigelse, der pålægges ejeren til at opretholde den fredede bygning, kompenseres der blandt andet for gennem lempelser i beskatningsreglerne. Vigtigst er det, at ejeren har mulighed for at fradrage vedligeholdelsesudgifterne på sit fredede hus. En fredet ejendom kan også helt eller delvis fritages for ejendomsskat.

Til de økonomiske begunstigelser, der følger af en fredning, kan også nævnes ejerens mulighed for at opdele den fredede bygning i ejerlejligheder.

Hvad må ejeren gøre ved sit fredede hus?

På dette spørgsmål giver loven et summarisk svar: almindelig vedligeholdelse. Alt andet, altså forandringer, der ændrer husets konstruktion, indretning og udseende, kræver Planstyrelsens tilladelse. Hvis ansøgningen er velbegrundet og arbejderne ser ud

til at ville blive udført korrekt, får man lov. I tvivlstilfælde forelægger Planstyrelsen det påtænkte projekt for Det særlige Bygningssyn.

Planstyrelsen yder gratis råd og vejledning og arkitektbistand. Erfaringer fra denne virksomhed er samlet i vejledningerne: *Om byggeskik og vedligeholdelse* og *Vinduer.*

Planstyrelsen kan også yde økonomisk støtte i form af tilskud til at gennemføre bygningsarbejder på den rigtige måde. Parallelt hertil yder Statens Bygningsfredningsfond lån til større og mere omkostningskrævende restaureringer. Offentlige tilskud og lån er indkomstskattefrie.

Økonomisk støtte fra Planstyrelsen og Statens Bygningsfredningsfond forudsætter, at der på ejendommen tinglyses en særlig bevaringsdeklaration. Derved fraskriver ejeren sig retten til at kræve statslig overtagelse af den fredede ejendom i tilfælde af et afslag på en nedrivningsansøgning.

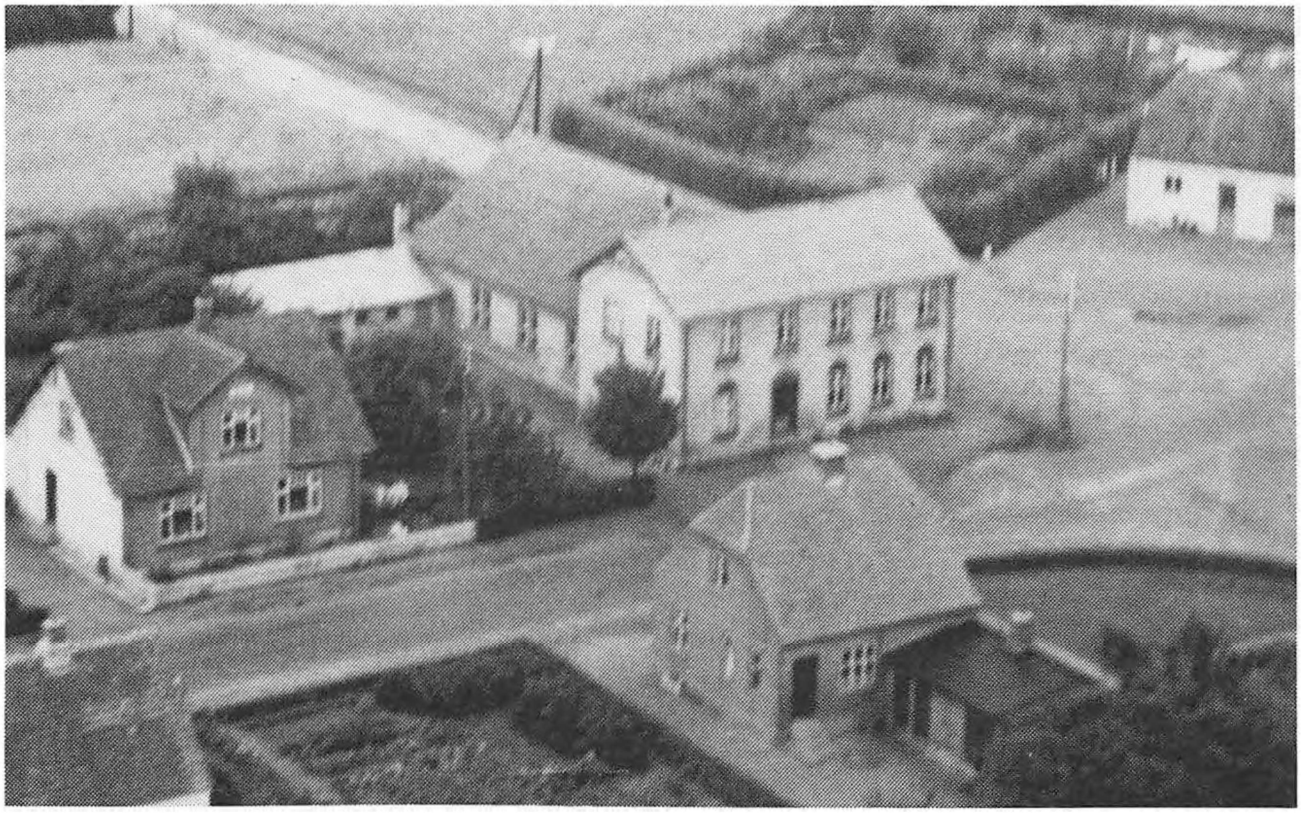
Kan en fredning ophæves?

Der kan imidlertid opstå situationer, hvor en ejer ønsker at nedrive en fredet bygning.

Nedrivning af en fredet bygning forudsætter, at fredningen ophæves. I praksis vil det sige, at Det særlige Bygningssyn på ny skal tage stilling til bygningens fredningsværdi.

Bygningsfredning og -bevaring

Den grundlæggende idé i alt frednings- og bevaringsarbejde er at videregive fortidens frembringelser til kommende generationer.

Forsamlingshuset set fra nordvest, 1940. (Gørding Sognearkiv).

Der kan i denne forbindelse henvises til en passus i bygningsfredningsloven, hvor der står: »i lovens administration skal der lægges vægt på, at de fredede bygninger får en hensigtsmæssig funktion under hensyntagen til bygningernes karakter, idet funktionen skal tjene til bygningernes opretholdelse på længere sigt«.

Sagt med andre ord: bygninger bevares bedst ved at blive brugt på en værdig måde.

Gørding Sogns Forsamlingshus

Forsamlingshuset blev skabt på andelsbasis i 1909, men kom i 1919 på private hænder. Fra slutningen af 1920'erne har det været i Christian Poulsens og hans hustru Abelines eje.

Bygningsanlægget består af en hovedbygning og en sals bygning opført i 1909 samt en scene- og toiletbygning opført 1932. Salens dekorationer er udført af maler Peder Nielsen fra Stenderup, indgangsvæggen i vinteren 1927/28 og scenevæggen i vinteren 1931/32. De velbevarede dekorationer er afbildet i *Lokal-årbogen 1984.*

Det er næppe tilfældigt, at sceneåbningens facade bærer portrætmedaljoner af Mozart og Wagner. Som Peter Dragsbo skriver, var Christian Poulsen både musiker og spillemand.

Det er klart at Gørding Sogns Forsamlingshus ikke opfylder 100-års kriteriet for fredning. Og bygningernes arkitektoniske kvalitet - blandt andet efter de ændringer af det ydre, der er foretaget i nyere tid - kan heller ikke begrunde en fredning. Derimod står forsamlingshuset som et vidnesbyrd om en side af befolkningens levevis i begyndelsen af dette århundrede. Det særlige Bygningssyn indstillede derfor forsamlingshuset til fredning af kulturhistoriske grunde som et af Vestjyllands bedst bevarede og mest interessante forsamlingshuse.

Samtidig henstillede bygningssynet, at der blev taget initiativ til, at beboelsesbyg-

Chr. Poulsen (1901-77) var en kendt musiker på egnen. Han og Abeline overtog Gørding Sogns Forsamlingshus den 19. maj 1927. De brugte sommeren til at sætte huset i stand og blev gift samme efterår. (Privateje).

ningens ydre blev retableret. Det er her almindelig praksis med fredede bygninger, at man over en årrække retter op på skavanker i forbindelse med den løbende vedligeholdelse. Dette sker i et samarbejde mellem ejeren og Planstyrelsen.

Forhåbentlig kan fredningen bidrage til, at man lokalt får øjnene op for dette stykke kulturhistorie og forstår, at det kun lever ved at blive brugt.

Det bliver en festdag, når lokale skuespillere igen går på scenen, og Mozarts tonetrylleri fylder Gørding Sogns Forsamlingshus.

Henvendelse om de publikationer, der omtales i artiklen, kan rettes til Planstyrelsen, Holbergsgade 23, 1057 København K, telf. 01 13 67 60.

Ebbe Keld Pedersen, f. 1945, afgang fra Kunstakademiets Arkitektskole i København 1970, ansat hos byplankonsulent Vibeke Dalgas 1967-77, ved sekretariatet for fredningsplanudvalget for Bornholms Amt 1977-79, og siden 1979 i Fredningsstyrelsen. I perioden 1983-85 byplanlægger i Nuuk Kommune.